

”Päihdeäidit” hyvinvointivaltion huomassa: kurinpitoa ja suostuttelua

Leppo, Anna: Precarious Pregnancies. Alcohol, Drugs and the Regulation of Risk. Publications of the Department of Social Research 2012:3; Helsinki 2012. ISBN: 978-952-10-6710-5.

Anna Lepon sosiologian väitöskirjassa tarkastellaan raskaudenaikaisen päihteiden käytön aiheuttamien riskien säätelyä suomalaisessa nyky-yhteiskunnassa. Aineisto jakautuu terveystieteellisten suosituksista, lääketieteellisistä artikkeleista ja lainsäädäntömateriaalista koostuvaan dokumenttiaineistoon sekä etnografiseen aineistoon, joka on kerätty seitsemän kuukauden mittaisen kenttätöiden aikana päihdeongelmiin erikoistuneella äitiyspoliklinikalla. Leppo määrittelee lähestymistapansa monipaikkaiseksi etnografiaksi, joka on 1990-luvulta lähtien nopeasti yleistynyt sosiaalitieteellinen tutkimusasetelma.

Väitöskirja muodostuu yhteenvedon lisäksi viidestä tieteellisestä artikkelista, joissa jokaisessa on oma kysymyksenasettelunsa. Ensimmäisessä, Dorte Hecksherin kanssa kirjoitetussa artikkelissa vertaillaan tanskalaisia ja suomalaisia terveystieteellisten suosituksia alkoholin käytöstä raskausaikana 1970-luvulta lähtien. Toisessa artikkelissa selvitetään, miten kysymys ”päihdeäitien” pakkohoidosta muotoutui kotimaisessa poliittisessa keskustelussa 1970- ja 1990-lukujen välillä. Seuraavissa kolmessa artikkelissa, joista yksi on kirjoit-

tettu yhdessä Riikka Perälän kanssa, siirrytään hallinnollis-poliittisista keskusteluista äitiyspoliklinikan käytäntöihin. Viimeisessä artikkelissa Leppo analysoi poliklinikan asiakkaiden käsityksiä päihteiden käyttöön liittyvistä riskeistä. Artikkelin on hyvä päätepiste työlle, sillä siinä kontrollin kohteena olevat naiset pääsevät itse ääneen.

Lepon tutkimuskysymykset noudattelevat kolmea hyvinvointipolitiikan tutkimuksessa vakiintunutta linjaa. Niiden viitoittamana tarkastellaan, miten viranomaistojen kohteet, raskaana olevat naiset, rakentuvat diskursseissa. Lisäksi tarkastellaan, minkälaisia toimijapositioneja heille mahdollistuu terveydenhuollon ammattilaisten kanssa asioitaessa sekä miten toiminnan kohteena olevat naiset näkevät oman asemansa ja puheena olevat ongelmat.

Työn teoreettisiksi viitekehyksiksi on valittu hallinnan analytiikka sekä antropologiset ja sosiologiset keskustelut riskeistä. Näiden työkalujen avulla Leppo pystyy osoittamaan riskiajattelun ja lisääntymisen alati kiristyvän solmun niin yhteiskunnallisten keskustelujen kuin hoitokäytäntöjen tasolla. Odottava nainen ja sikiö ovat suomalaisen biopolitiikan tärkeimpiä koh-

teita. Täältä osin Lepon väitöskirja asettuu hyvin olemassa olevan kotimaisen tutkimuksen jatkumoon. Sen uutta tuova ulottuvuus on ehdottomasti rikkaan etnografisen aineiston käyttö hallinnan tutkimuksen kontekstissa. Niin ikään tutkimuskohteen rajaaminen sekä tunteita että toimintaa herättävään kysymykseen päihteiden ja raskauden riskialttiista liitosta tuo oman panoksensa keskusteluihin hallinnan muodoista suomalaisessa nyky-yhteiskunnassa.

Päihdeistä riippuvainen, raskaana oleva nainen on julkisessa keskustelussa moraalista paniikkia aiheuttava ilmiö. Ilmiö on haastava hyvinvointivaltiolliselle terveyspolitiikalle, eikä Lepon tutkimus päästä yksittäistä työn lukijaakaan helpolla. Teoksessa nousee selkeästi esille määrittelyongelma yksilön ja yhteiskunnan välisestä suhteesta poikkeavaksi ja riskialttiiksi arvioidun käyttäytymisen kohdalla. Onko pakkokeinojen käyttö hyväksyttävää, vai tulisiko raskaana olevan naisen itsemääräämisoikeuden olla etusijalla? Oletetaanko naisten hakeutuvan hoitoon vapaaehtoisesti vai voidaanko heitä suostutella tai painostaa siihen? Ajetaan näissä äitiyshuollon käytännöissä ensisijaisesti naisen, siki-

ön vai yhteiskunnan etua?

Leppo tulkitsee aihettaan liberaalia hallintaa käsittelevien teoreettisten keskustelujen kautta. Hän esittää johtopäätöksissä myös perusteltua kritiikkiä *governmentality*-tutkimuksessa käytettyjen käsitteiden, kuten ”hallinta etäältä” ja ”toimijuuden teknologiat”, soveltuvuudesta omassa tutkimusaineistossaan. Leppo olisi kenties voinut kytkeä analyysinsä tuloksia laajemmin suomalaisen hyvinvointijärjestelmän lähihistoriallisiin kehityskuluihin, sillä raskaus ja lisääntyminen tuovat perinteisesti yhteen monia hallinnonaloja. Hän olisi myös voinut nostaa rohkeammin esiin suomalaisen alkoholi- ja päihdepolitiikan sekä riskiraskauksien kontrolloinnin erityispiirteitä suhteessa pohjoismaisiin ja anglo-amerikkalaisiin käytäntöihin, joihin työssä viitataan.

Esimerkiksi Suomea ja Tanskaa koskeva vertailu (artikkeli I) tarjoaa kiintoisan tuloksen viranomaisten ja kansalaisten erilaisesta suhteesta näissä maissa. Tanskalaisessa valistusmateriaalissa alkoholin käytön haitoista raskausaikana tuodaan selvästi ilmi kliinisen näytön puutteellisuus ja tieteellisen tutkimusaineiston ristiriitaisuus, vaikka päädytäänkin suosittelemaan pidättäytymistä alkoholista kokonaan. Suomalaiset viranomaiset ovat esittäneet saman suosituksen, mutta eivät tarjoa materiaalissaan keskustelua perusteista tai tutkimustiedon epävarmuudesta. Mitä tämä kertoo suomalaisesta kansanterveyspolitiikan eetoksesta? Mikä selittäisi ero maiden käytäntöjen välillä? Ehkäpä yksi vastaus kysymykseen saatiin Lepon työstä OYY:n ja Demlan järjestämässä varjoväitöstilaisuudessa, jossa THL:n viranomaislääkäri perusteli raskaana oleville

jaettavan valistusmateriaalin luonnetta toteamalla, että suomalaisten asiantuntijoiden mukaan materiaalin täytyy olla 12-vuotiaan tasoisen ihmisen ymmärrettävissä.

Äitiyspoliklinikan arkeen siirryttäessä kysymys terveydenhuollon ammattilaisten ja asiakkaiden välisestä suhteesta saa toisenlaisia ulottuvuuksia. Poliklinikan arjessa terveydenhoitajat pyrkivät luomaan keskustelemaan ja kunnioittavan suhteen asiakkaisiinsa. Leppo kuvaa hienosti, miten ammattilaiset pohtivat ja neuvottelevat pehmeiden ja kovempien puuttumiskeinojen välillä. Päihteitä käyttävät naiset kantavat vahvaa stigmaa ja ovat hyvin tietoisia heihin kohdistuvista negatiivisista käsityksistä. Jotta naiset saataisiin pysymään poliklinikan seurannan piirissä, terveydenhoitajat pyrkivät kohtelemaan heitä arvostaen ja itsenäisiin ratkaisuihin kykenevinä toimijoina.

Lepon havainnon mukaan poliklinikan asiakkaiden omille riskikäsityksille jää liian vähän tilaa toimenpiteitä suunniteltaessa. Tämä nostetaan yhteenvetoartikkelissa yhdeksi työn keskeisimmistä tuloksista. Naisten käsitykset huumeidenkäytön riskeistä sikiölle noudattavat osittain lääketieteellistä ymmärrystä. Kaikkienensa heidän riskikäsityksensä kuitenkin kattavat paljon laajemman huolten ja uhkien kokoelman, johon kuuluu esimerkiksi parisuhteen menettämisen riski katkaisuhoidon aikana. Lääkäreiden käsitykset Subutexin haittavaikutuksista asettuvat hankaukseen asiakkaiden oman ymmärryksen kanssa, joka usein pohjaa muiden samassa elämäntilanteessa olleiden naisten kokemuksiin tasapainoilusta huumeriippuvuuden ja raskauden kanssa.

Tämä teos argumentoi, että raskaana olevien sekakäyttäjien moraalinen logiikka voi aiheuttaa vastarintaa ja kauhistusta, mutta se olisi yhtä kaikki otettava äitiyshuollossa laajemmin huomioon.

Monipaikkainen etnografia on nähty vastauksena muuttuvan maailman synnyttämiin empiiriisiin haasteisiin. Sen tavoitteena on seurata kulttuuristen merkitysten, objektien ja identiteettien liikkumista ja kierrätystä eri paikkojen välillä. Leppo toteaa, että alun perin hänen tarkoituksensa oli tehdä perinteisempi antropologinen tutkimus ja keskittyä yhteen kenttään eli äitiyspoliklinikkaan. Dokumenttiaineiston keräämisen myötä monipaikkainen etnografia alkoi kuitenkin vaikuttaa oikeammalta lähestymistavalta. Leppoa voi kiittää siitä, että hän ei ole epäroinyt käyttää myös oikeudellisia aineistoja, joihin tarttumista sosiologit usein vierastavat.

Leppo määrittelee omaksi ”kieräväksi objektikseen” raskaudenaikaisen päihteidenkäytön sääntelystä aiheutuneen *konfliktin*. Tämä metodologinen ratkaisu on kiinnostava, ja se olisi ansainnut enemmän pohdintaa myös yksittäisissä artikkeleissa. Paikkojen välisen kytkösten ja yhteenliittymien osoittaminen on osa monipaikkaisen etnografian määritelmää. Luki- ja toivomaan, että työssä olisi käsitelty eksplisiittisemmin konfliktin muodonmuutoksia siirryttäessä aineistosta toiseen. Näin tutkimuksessa käytettyjen aineistojen anti suhteessa toisiinsa olisi nousut vielä paremmin esille.

Näin monipuolisia aineistoja ja kysymyksenasetteluja käytettäessä riskinä on teoksen hajoaminen toisistaan irrallisiksi jääviin osiin, varsinkin kun kyseessä on artikke-

likokoelma. Lepon teos muodostaa kuitenkin ilahduttavan selkeän kokonaisuuden. ”Päihdeäidit” tulevat jatkossakin olemaan osa sekä kotimaista poliittista julkisuutta että arkipäivän todellisuutta. Le-

pon tutkimus näyttää konkreettisia suuntaviivoja siihen, miten tämän ilmiön tai konfliktin kanssa voitaisiin menetellä, jotta siihen saataisiin tuoreita näkökulmia. Ilmeistä on, että se vaatii ainakin raskaana

olevien naisten alkoholin- ja huumekäytön demonisoinnin lopettamista.

*Mianna Meskus
& Heini Kainulainen*